

Deniz Atay (Lisans Öğrencisi)
İstanbul Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Erasmus Öğrencisi Olarak Berlin’de Yaşamak

Merak ederim, başka insanlar, oradakiler ya da belki bazılarımıza göre ötekiler, neler yaşıyor ve nasıl hissediyorlar diye. Bu sade bir merak, amacım farklı yaşamları sonradan yargılamak ya da onları taklit etmek değil. Anlamak istiyorum, örneğin liseden sonra yurtdışında hayatına devam etmeyi seçen arkadaşlarımların hayatlarını ya da sıradan bir Alman gencinin gün içinde neler yaptığını, alışkanlıklarını, bana hangi açıdan baktığını. Şu anda okuduğum bölüm dolayısıyla ilgim biraz daha batı Avrupa ülkelerindeki insanlara, özellikle Almanya’ya odaklanmış durumda. Hem Almanya’yı Almanları hem de oradan bizim nasıl görüldüğümüzü merak ediyorum.

İşte bu düşüncelerle Erasmus programıyla Almanya’da bir dönem öğrenim görmeye karar verdim. Bu aşağı yukarı dört aylık süre içerisinde Alman öğrencilerle aynı yaşantıya, haklara ve olanaklara sahip olup tıpkı onlardanmış gibi olmak anlamına geliyordu benim için. Orada bir turist olmayacaktım ilk kez, içlerinden birisi olacaktım. Şanslıydım: bana Almanya’nın en özel kenti olan Berlin’de ve şehrin eskiden beri tam merkezi olan bölgede yer alan Humbolt Üniversitesi’nde öğrenci olmak düştü.

Buradan hep Batı’yı, Almanya’yı pırıl pırıl, düzen içinde, tertemiz bir yer olarak hayal ederiz. Bu düşüncüyü tamamen olumsuzlayacak şeylerle karşılaşmadım ancak orada da iyisiyle kötüsüyle gerçek bir hayat var. Orada da aynı burada olduğu gibi çok fakir insanlar var; sokaklarda yaşamaya çalışan ve onlarla ilgilenmeyen diğerleri de. Bakışlarını uzakta bir hedefe dikmiş o işten bu işe koşturan insanlar var ama aynı burada olduğu gibi bir o kadar da işsiz güçsüz, her an herşeyi yapabilecek durumda olan gençler.

Her evin penceresinde işli perdeler ve bakımlı çiçekler yok, her sokak her cadde estetik değil. Bazı caddeler o kadar gri ve metalik ki insan oradan ne zaman geçerse geçsin günlerden pazar zannediyor. Evet bana göre bir insan için en acımasız olan şeylerden biri de Almanya’da tek başına bir Pazar günü

geçirmektir, tabii eğer yapacak işi, bitirmesi gereken ödevleri yoksa. Çünkü pazar günleri tüm uyumlu ve sıradan Almanlar arkadaşlarıyla birlikte veya bir arkadaşlarıyla buluşmak üzere o güzelim trenleriyle yola çıkıyorlar. Onlar için başka bir yere gitmek, bu yolculuk için bir gece öncesinden sandviçler hazırlamak kısacası yolcu olmak hayatın olmazsa olmaz kısımlarından biri. Şehirde kalan evsiz ya da yalnızlar ise tüm gün diğerlerinin akşam geri dönmesini ve bir an önce bir sonraki çalışma haftasının yeniden başlamasını bekliyorlar farkına varmadan ve birbirlerine belli etmeden.

Oysa biz kendi ülkemizde en azından İstanbul’umuzda bunun tam tersini yaşıyoruz. Tüm kent haftasonlarında, sanki Boğaz ya da Beyoğlu bir tek o günler görücüye çıkıyormuşçasına, o kadar dopdolu ve gürültülü oluyor ki insan biraz olsun yalnız kalabilmek için kendini eve zor atıyor. Ve evde de dışarıdakilerin, onların sürekli değişen görüntülerinin yarattığı kargaşanın verdiği yorgunluk ve kendini diğerlerinden ayrı bir yere kapatmanın verdiği suçluluk duygusuyla hesaplaşmaya çalışırken bir sonraki günü yaşamaya geliyor sıra.

Almanya’da böyle anlar yok. Herşey açık, net ve programlı. Kişinin yaptığı ufak tefek seçimler sonucunda hesap vermesi gereken alık alık bakan kitlesel bakışlar yok. Hem herkes sadece ve belki de bencilce kendi yaşantısıyla ilgili hem de her şeyin, tüm seçimlerin sonucu belli. Örneğin yalnız kalmak ya da diğerleriyle bir yere gitmek gibi bir ikilikte hangisi seçilirse seçilsin insanın hissedecekleri önceden belirlenmiş, standardlaştırılmış belki de. Ya da şehrin kendince, doğaçlama bir sürpriz sunmayacağı kesin olduğundan böyle düşünüyorum.

Ancak kişi batılı bir kentte sözgelimi Berlin’de yaşıyorsa ve de işi düşünsel üretimle ilgiliyse, işte o zaman bambaşka bir dünyayla karşılaşılıyor. O pek de girintili çıkıntılı ve egzantrik olmayan sokakları ve mekanları, o sosyolojileri ve psikolojileriyle ilgili çok şey yazılmış toplumsal sınıfları ve bireyleri ile o her yönüyle ele geçirilmiş doğası sayesinde bu coğrafya kişiye uçsuz bucaksız ve uğraşması büyük zevk veren sorunsallarla dolu bir bilim ve sanat dünyasına kendisini adayabilmek için gerekli olan nötr zemini hazırlıyor. Kısacası kişi Almanya’da ve belki de batılı anlayışın hakim olduğu bölgelerde dünyanın diğer yerlerine nazaran kendini günlük dünyadan soyutlayabilme olanağına ve hakkına sahip; işte bu sayede de kavramsal olana daha çok zaman ve enerji ayırabiliyor. Böylece o her yere ulaşılabilinen kolay ve eğlenceli tren yolculuklarının yanısıra oradaki kütüphaneler, kitapçılar ve müzeler de beni etkisi altında bırakan başka bir yönü oldu Almanya’nın. Bunu oradaki okuma ve araştırma kültürü olarak açıklamak daha doğru olur.

Kendi ülkemdeki insanların sıcacık birliktelikleri ve muhabbetlerinden farklı olarak orada ulaşılmaz, ciddi ve elinden kitabı düşmeyen yalnız bir birey çıktı karşıma. Evet ben bunu Türkiyeli biri olarak çok kolay karikatürize edebilir, onların bu durumuyla eğlenebilirim. Ancak tersine bu bende büyük bir hayranlık uyandırdı.

Onların bu kitap kültürünü üniversite ortamında daha yakından yaşayabildim. Bir kere onlar ihtiyaçları olan bir kitaba ya da bilgiye ulaşabilmek için hızlı çalışan bir sisteme sahipler. Çünkü orada kitaba dair müthiş bir talep var.

Örneğin kendi şehrimde ancak indirim kampanyası düzenleyen tekstil ya da elektronik eşya mağazalarının önünde sabah saatlerinde kapıları henüz açılmamışken oluşan kuyruk ve hayacanlı bekleyiş Berlin’de bir kitapçının kapısı önünde oluşabiliyor. Evet çeşitli yaş ve toplumsal gruplara mensup insanların sabah kitapçının kapısı önünde bekleyiş görevli kişi kapıları açmaz içeri doluştuklarını ve hızlı adımlarla kitap reyonlarına yöneldiklerini kendi gözlerimle gördüm.

İşte böylesine bir talebi karşılayabilmek ve kitapçıların yanında kütüphanelerin de işlevsel olabilmesi için oldukça fazla emek sarfedilmiş ve bütçe ayrılmış Almanya’da. Kütüphaneler adeta kitapçılarla rekabet halinde en son yayınlara ve birçok farklı konulardaki dergilere sahipler. Kütüphanelerin hepsinde sayıları oldukça fazla olan bilgisayarlar ve internet ulaşımı var. Bunlar yetmezmiş gibi Almanya’daki tüm kütüphane kataloglarını kapsayan bir web sitesi kurulmuş. Yani kişi ulaşmak istediği kitabın bilgilerini girdikten sonra onu eğer kendi bölümünün kütüphanesinde (neredeyse tüm bölümlerin kendi kütüphanesi var) bulamamışsa Berlin’deki veya ülke genelindeki başka bir kütüphaneden ayırtıp ısmarlayabiliyor.

Kütüphane görevlileri size bu tip arama konularında yardım edebilecekleri gibi aslında tüm bu sistem o kadar kolay ve kullanışlı bir hale getirilmiş ki herhangi bir metne ya da kitaba kendi kendinize ulaşamamanız ya da en azından izine rastlayamamanız mümkün değil. Ayrıca bu kütüphane mekanları her daim sağlıklı bir çalışma ortamı hazırlayan havalandırmaya, ısıya ve sessizliğe sahipler. Kimse kütüphanede sohbet etmediği gibi herkes birbirini rahatsız etmemek için müthiş bir dikkat sarfediyor. Bazı kütüphaneler gece yarısına kadar ya da hafta sonları bile açık kalabiliyor. Ve de kütüphanelerin içinde kiralanabilecek kişiye özel, tamamen ses ve görüntüden yalıtılmış, kimsenin sizi rahatsız edemeyeceği odacıklar bulunuyor. Eğer tez yazıyor ya da bir çalışma yapıyorsanız bu odalara gerekli belgelerinizi gösterip bir ya da iki aylık bir süre

için belirli bir ücret karşılığında sahip olabiliyorsunuz. İşte böyle bir olanağın dahi düşünülmüş, üstüne üstlük bir de sunulmuş ve kullanılıyor olması benim kendimi ütöpik bir bilim kurgu filminde bir figüranmışım gibi hissetmeme neden oldu.

Tabii ki benim ülkemde de en azından yaşadığım şehirde de kütüphaneler ve kitapçılar yok değil oradaki kadar yoğun olmasa da. Ancak sayılarının azlığına rağmen ne kitapçılar yaptıkları satıştan memnun ne de kütüphaneler üye sayılarından. Çünkü burada öğrenciler arasında bilmeme ya da kayıtsız olma gibi bir tutum daha havalı bulunurken Almanya'dakiler de bunun tam tersi bir anlayış hakim. Burada katıldığı seminer sona erdikten sonra anlatılanlar üzerine diğerleriyle konuşmak ya da tartışmak bir yana kendi kendine de konu üzerinde düşünmeyip bir sonraki seminere tüm anlatılanları unutmüş olarak gelebilen öğrenciye karşılık orada bir seminer tüm bir öğlen yemeği konusu olabiliyor bazı gruplar arasında. Tabii böyle bir sohbet ortamında da konu hakkında en çok bilgi edinmiş olan en popüler kişi olabiliyor.

Öğrenciler arasındaki bu bakış açısı farkını ben biraz da ülkemde istese de istemese de büyük bir çoğunluğun öyle ya da böyle bir iş bulma ihtimali oluşturmak için kendini okumak istemediği bir bölüm de olsa üniversiteye kaydettirdiğine bağlamak taraftarıyım. Türkiye'de çocukluktan beri insanlar alınacak not ve puanlara odaklı, ezbere dayalı bir eğitim ve öğretim anlayışı içinde çırpınıyorlar. Bu çok uzun ve üzerinde çok fazla tartışılması gereken önemli bir konu.

Ancak ben Berlin'de kütüphanelerde elinde içi okunacak, uğraşılacak kitaplarla dolu sepetlerle rafların arasında dolaşan birçok öğrenci gördüm. Onlar bunu yapmayı hem seviyor, hem bu bir prestij meselesi haline gelmiş durumda hem de bu okumaları ve araştırmaları yapmak zorundalar. Çünkü lisans öğrenimlerinde de onlardan kendi kendilerine bilgi edinmeleri ve bu bilgiyi içselleştirerek sunmaları bekleniyor. Orada seminerlerde hiç tartışılmayacak bile olsa öğrencinin elinde bir okuma listesi oluyor. Onlar kendi kendilerine okuyor araştırıyorlar, bunlar sınavlarda çıkmayacak konular hakkında olsa bile. Çünkü onlar kendilerini bu şekilde yetiştirmeyi belki de vicdani bir yükümlülük olarak görüyorlar. Ayrıca Berlin'de hepsine devam etmiş olmasam da birkaç kez katıldığım birçok farklı seminer oldu. Konusu sadece bir yazarla sınırlandırılmış ya da sadece belli bir onyıllık süre içinde çekilmiş filmleri kapsayan seminerler vardı bunların arasında. İşte böyle seminerlerde de öğrencinin bu çerçevesi

çizilmiş konuda uzmanlaşması bekleniyor. Konunun bu kadar daraltılmış olması da Almanların o detaycı bilgi edinme anlayışına uygun bir ortam hazırlıyor.

Tüm ülke için genelleme yapmam yanlış olur ama Humboldt Üniversitesi’nde öğretim dönemi başlamadan önce öğrenciler lisans öğrencileri için hazırlanmış Almanca (Deutsch), Alman Edebiyatı (Deutsche Literatur), Dilbilim (Germanistische Linguistik) ve Tarihsel Dilbilim (Historische Linguistik) anabilim dallarının tüm derslerini içeren katalogdan istedikleri, ilgi duydukları dersleri seçebiliyorlar. Bu katalogda derslerin içerikleri detaylı bir biçimde anlatılırken, derse başlamadan önce ve ders boyunca okunması gerekli kitaplar ve de dersin sonucunda not alınabilmesi için yerine getirilmesi gereken şartlar yer alıyor.

Not alabilmek için genellikle klasik yazılı sınav yerine ya da ona ek olarak 8 ile 15 sayfa arasında bir ödev hazırlanması gerekiyor. Ödev konusu ve bu konuda yapılacak okumalara hatta bazen ödev teslim tarihine bile tamamen öğrenci karar veriyor. Hazırlanan ödevlerde ise sadece okunanların özeti dışında öğrencinin kendi başına bir fikir geliştirip bunu neden-sonuç ilişkisi içinde sunması da bekleniyor.

Dersler dört farklı biçimde işleniyor Humboldt Üniversitesi’nde. Bu biçimlerden biri olan ‘Seminer’ benim kendi bölümümde de en alışkın olduğum tür. ‘Seminer’ boyunca öğretim görevlisi konu hakkında bilgi verirken öğrenciden de kendi fikirleriyle katılımda bulunması bekleniyor. ‘Vorlesung’ boyunca ise ‘Seminer’den farklı olarak öğrenciden katılım beklenmiyor, öğretim görevlisi sadece kendi sunumunu yapıyor konuya ayırdığı süre boyunca. ‘Übung’ ise ‘Seminer’e daha benzer ancak öğrenci sadece derse katılmakla kalmayıp ders boyunca yaptığı sunumlar, grup içi çalışmalar ve projeler ile aktif olarak rol alıyor. Dördüncü biçim ise ‘Grundkurs’. Bunlar ise genellikle uzun süreli blok seminerler ancak daha çok belirli bir konuya giriş dersi niteliğindedir.

Öğrenciler birçok farklı konudan örneğin ‘Vorlesung’ tipinde dersler seçebilecekleri gibi birbiriyle ilintili, birbirini tamamlayan konulara sahip ‘Seminer’, ‘Übung’ ve ‘Vorlesung’ tiplerindeki derslerden oluşturulmuş olan paket proramları da seçebiliyor. Böyle bir paket seçen öğrenciden teorik olarak üç farklı derse katılıyor gibi gözükse de sadece bir ödev bekleniyor bunun sonucunda da öğrenci bir konuda daha fazla derinleşebilme fırsatını yakalamış oluyor. Kısacası her öğrenci kendi ilgi alanları doğrultusunda kendini geliştirebilmek için sonsuz fırsatlara ve özgürlüklere sahip denilebilir.

Ben kendi adıma lisans öğrenimimin bir dönemini Almanya’da geçirmiş olmaktan çok mutluyum. Çünkü biraz önce sözünü ettiğim gibi biraz çaba gösterilerek değiştirilebilecek bakış açısı farklılıklarının yanında bazıları tarafından üçüncü dünya ülkesi olarak bir sınıflandırmaya tâbi tutulan ülkemde bile çok iyi bir eğitim aldığımın ve alabileceğimin farkındayım. Türkiyeli bir öğrenci olarak orada katıldığım seminerlerin hiçbirinde hem zorluk yaşadım hem de kendimi çok iyi bir şekilde ifade edebildim. Kendimi orada yaşayıp, yukarıda genel olarak değindiğim gözlemleri yapabildiğim için çok şanslı ve zenginleşmiş hissediyorum.

Kişi böyle bir deneyimden sonra alışık olduğu çevresine çok daha farklı bir gözle, başkalarının düşünceleri ve klişelerden soyutlanmış bir biçimde bakabiliyor. Başka hayatlara uyum sağlayabilmiş olmanın verdiği özgürlük duygusu ise insana kendi rutini içinde yaşamaya devam etmeyi seçmek durumunda bile kalsa taptaze bir enerji veriyor. Ya da her an herşeyi değiştirebilme gücüne sahip oluyorsunuz.